Олена Плахотнюк

Цілі сучасної педагогіки США

На відміну від вітчизняної педагогіки, яка завжди характеризувалася певним монізмом та глобалізмом цілей, західна педагогіка притримується курсу помірності, практичності, досягнення мети. Цільове призначення американського виховання – це виховання, спрямоване на формування та розвиток якостей особистості, необхідних їй та суспільству для входження в соціально значуще середовище. Прищепити молодому поколінню вміння цінувати людське в людині, навчити любити людей та жити з ними в злагоді – це завдання всієї американської системи виховання. Ще прийнятий в США в 2000 році закон «Національні цілі освіти» передбачав вісім пріоритетних цілей розвитку освіти, куди ввійшли цілі, «орієнтовані на удосконалення системи виховання з урахуванням змін в суспільстві та труднощів, пов'язаних із соціалізацією підростаючого покоління» [5]. Все означене вказує на актуальність та практичну значущість дослідження. Дослідженням цієї проблеми займалися О. Бевз, І. Бессарабова, Дж. Дьюї, З. Малькова, Т. Низова, І. Підласий, К. Роджерс. Але поза межами дослідження залишилася проблема аналізу сучасних цілей педагогічної системи США. Тому мета цієї статті: здійснити аналіз сучасних педагогічних концепцій США, визначити цілі сучасної педагогіки США.

Різноманітні філософські-педагогічні платформи не можуть співпадати між собою. Кожна педагогічна концепція пропонує своє вирішення цього питання. В основі прагматичної педагогіки лежать цілі, виведені з життя. Американська школа і до сьогодні наслідує ідеї Д. Дьюї, який зумів довести необхідність прагматичного виховання і запропонувати співзвучні прогресу та інтересам широких прошарків населення цілі виховання. Виховання, на його думку, не може бути засобом підготовки людини до життя, воно – саме життя. До майбутнього дитину готувати неможливо, тому що неможливо передбачити, як складеться її життя. Життя дуже складне та багатогранне, в ньому багато протиріч. Тому виховання повинно об'єднувати людей, потрібно виховувати молодь в дусі соціального миру та злагоди.

Система виховання Дж. Дьюї виступає в якості вирішального засобу покращення соціального середовища, зміни типу суспільства без революційних перетворень. З цього приводу він писав: «Школа може створити в проекті такий тип суспільства, який нам хотілося би здійснити. Впливаючи на розуми в цьому напрямку, ми поступово змінили б характер дорослого суспільства» [3, 52].

Вихідною настановою в прагматичній педагогіці є методологічна настанова Дж. Дьюї про природну, генетичну унікальність особистості з її вродженими здібностями, які можуть лише в більшій або меншій мірі проявлятися. Як зауважував Дж. Дьюї: «Істинне виховання не є чимось, що накладається ззовні, а є ростом, розвитком якостей та здібностей, з якими людина з'являється на світ» [4, 6].

Поєднавши вихідні положення про унікальність людини та головну мету її виховання – підготовку до життя, Дж. Дьюї дійшов до висновку, що виховання повинно забезпечити ріст людини в практичній сфері, ріст її досвіду, розвиток практичного розуму. Зміст виховання він убачав у перебудові досвіду. На думку Дж. Дьюї виховання – це ріст, воно не підпорядковане ніякій зовнішній меті. Воно – сама мета.

В якості одного з найважливіших завдань Дж. Дьюї висував пробудження та розвиток внутрішньої активності людини, спрямованої на досягнення своїх життєвих цілей. Все це поєднується в розумінні Дж. Дьюї з розвитком індивідуальних якостей поведінки особистості. Аналіз праць Дж. Дьюї [3; 4] дає можливість стверджувати, що хороша ціль – та, що виходить від самих вихованців, але при цьому співпадає з зовнішніми потребами і включає в собі передумови для побудови тих поведінкових моделей, які відповідають демократичному суспільству.

Методологічні настанови Дж. Дьюї з проблеми цілей виховання розділяють сучасні американські теоретики А. Маслоу, А. Комбс, Е. Келлі, К. Роджерс, Т. Браммельд, С. Хук, Р. Фінлі та інші видатні педагоги. Вони погоджуються, що цінність виховання залежить від того, в якій мірі воно сприяє росту особистості, допомагає їй знайти відповіді на виникаючі повсякденні питання, а головне – вказує, як краще прилаштуватися до даної ситуації, вижити в ній. Так, на думку американського педагога Р. Фінлі головна мета навчання – готувати зрілу, цілісну особистість. Тобто основну мету виховання прагматична педагогіка вбачає в самоствердженні особистості.

Нова ж гуманістична педагогіка, що розвивається на основі неопозитивізму, мету виховання вбачає в формуванні інтелектуальної особистості. Великий вплив на сучасну трактовку цілей зробили праці видатного західнонімецького педагога Л. Кольберга, який очолив напрямок, спрямований на розвиток пізнавально-ціннісної орієнтації (cognitive-developmental value education) особистості. Перебуваючи в значній мірі під впливом ідей Дж. Дьюї та Ж. Піаже, Л. Кольберг стверджує, що виховання повинно бути спрямоване на розвиток свідомої організаційної структури

особистості, що дозволяє аналізувати, пояснювати та приймати рішення з важливих моральних та соціальних проблем. Тим самим система виховання спрямована проти конформізму, так як її завдання – розвивати у кожного здібності до самостійного прийняття рішень.

У перелік завдань виховання, що висуваються неогуманістами, не включається трудова підготовка молоді. Вона перешкоджає розвитку інтелекту, тим самим забираючи сили та час учнів. Не всі, однак, погоджуються з такою постановкою питання. Наприклад, американський філософ Р. Деннекі вважає, що в цьому випадку навчання відривається від виховання, підхід до навчання набуває релятивістського характеру, тобто все навчання підкоряється тільки практичним інтересам.

Крім прагматичних та неогуманістичних концепцій хочемо звернути увагу на педагогіку екзистенціалізму. Вона ставить своєю метою озброєння людини досвідом існування. Основні ідеї педагогіки екзистенціалізму полягають у тому, що виховання – це різноманітні види становлення, формування, вибору, боротьба людини за те, щоб кимось стати. Мета всього процесу виховання полягає в тому, щоб навчити людину творити себе як особистість. Пріоритет у вихованні, на думку педагогів-екзистенціалістів, належить самовихованню. Один із американських представників екзистенціальної концепції виховання К. Гоулд зазначав, що виховання та навчання є процесом розвитку та самовиховання так, як процес отримання людиною знань про світ є одночасно процесом формування її самої.

Основну увагу в екзистенціальних концепціях виховання приділяється окремій особистості, аналізу її внутрішнього світу, що визначає характер всіх дій людини, її моральний вибір. Допомогти людині зробити моральний вибір, обґрунтувати його – одне із центральних завдань наукової методології виховання педагогіки екзистенціалізму.

Слід зазначити той факт, що у 50-60-х роках в США виникли нові варіанти екзистенціальних педагогічних поглядів, серед яких чільне місце посідають погляди німецького філософа та педагога О. Больнова. Ядром його вчення виступає концепція морального виховання. Основу для моральної, істинно людської поведінки О. Больнов убачає в простих нормах моральності, які залишаються незмінними, як би не різнилися між собою етичні системи. Саме відродження простих норм моральності повинно складати сьогодні головну мету виховання. Три фундаментальні доброчесності – довіра, віра, подяка, – закладені в природі людини, складають, на думку О. Больнова, ядро тієї системи доброчесностей, яке повинно формуватися вихованням. До числа простих форм моральності, які також формуються вихованням, О. Больнов

відносив доброту, почуття обов'язку, чесність, надійність у всіх життєвих обставинах, побожність, глибоку повагу, смиренність, увагу до життя іншої людини, готовність їй допомогти, терпимість до її недосконалостей.

Варто було б згадати про педагогіку неотомізму, яка виступає за формування богобоязливої особистості. Відповідно до вчення педагогів-неотомістів, необхідно проявляти турботу про обидва боки людини – тіло та душу, але головне – душа, а, отже, виховання повинно будуватися на пріоритеті духовних начал. Тільки опираючись на християнську етику, можливо виховати у дитини істинні доброчесності, зробити людей морально свідомими, переконати їх, що існують цінності, що перевищують матеріальні блага. На думку неотомістів завдання виховання визначаються вічними вимогами християнської моралі, їх повинна висувати церква – вічний, незмінний і найбільш стійкий соціальний інститут [7].

Щоб людина могла скластися як особистість, процес її навчання повинен бути органічно пов'язаний з моральним вихованням, з формуванням у молодого покоління таких моральних якостей, які допомогли б зайняти достойне місце в суспільстві, самостійно зробити моральний вибір, визначати лінію поведінки, свою життєву позицію.

Своєрідні шляхи вирішення важливих гуманістичних проблем пропонують необіхевіористи. В якості головної мети виховання вони висувають завдання формування «керованого індивіда». Керований індивід – це хороший громадянин, «той, що підтримує систему та приймає права та обов'язки демократичного суспільства, патріот своєї спільноти, штату, держави, світу» [Цит. за: 7]. Головною моральною ознакою, що формується у молоді, повинно бути почуття обов'язку як важливої умови життєстійкості соціальної системи. Особлива увага приділяється відповідальності та дисципліні в процесі праці. Навчальні заклади повинні чітко слідкувати за дотриманням затвердженого розкладу роботи, виховувати звичку до завзятої праці, до вирішення важливих завдань, щоб «кожен зміг у майбутньому відповідати тому місцю в суспільстві, що він займає» [Цит. за: 6].

У першій половині 50-х років XX ст. у світовій педагогіці відбулися значні зрушення, спричинені збільшенням обсягу знань, умінь та навичок, які мають засвоїти учні. Систему освіти США було піддано гострій критиці. Школу розглядали як застарілу, що не відповідає потребам памолоді, яка потребувала якісно іншої підготовки. Традиційні теорії навчання, насамперед ідеї І. Гербарта і Г. Спенсера, передбачали жорстке управління педагогічним процесом, відводили в ньому першочергову роль учителеві й були спрямовані головним чином на формування культури мисленя, що призводило до надмірної

регламентації освіти, позбавляло учнів самостійності, обмежувало їхню ініціативність [1].

У педагогіці XX ст. простежуються два основні напрями: педагогічний традиціоналізм і нове виховання, або реформаторська педагогіка. До першого належать соціальна і релігійна педагогіки і педагогіка, орієнтована в першу чергу на філософське осмислення навчання й виховання (М. Адлер, Р. Хатчинз). Реформаторська педагогіка відрізняється негативним ставленням до попередніх теорій та практики виховання, поглибленим інтересом до особистості дитини, новим розв'язанням проблем виховання.

Представниками традиціалістичного напрямку, які додержувалися ідеї консервативності освіти як ретранслятора культури минулого, є Г. Кевелті, Д. Равич, Ч.Е. Фінн. Вони ставили за мету дати нове життя систематичній академічній освіті.

Ще одним напрямком, що розробляли педагоги, була раціоналістична модель освіти. П. Блум, Р. Ганьє, Б. Скіннер, Дж. Бруннер стверджували, що будь-яку програму можна перевести на «поведінковий репертуар» знань, умінь і навичок, які слід опанувати в процесі навчання [2, 13].

Інший погляд на освіту мають представники феноменологічного напрямку (А. Маслоу, А. Комбс). Пропагуючи гуманістичну спрямованість освіти, величезної уваги у своїх судженнях вони надають думці про персональне навчання.

Гуманістична психологія як наукова течія у психології виникла в 50-х роках XX ст. у США як противага біхевіоризму й психоаналізу, яким властиві роботизація людини (біхевіоризм), песимізм і безнадійність (психоаналіз). Вона стала методологічною основою гуманістичної педагогіки. Гуманістична психологія з самого початку вивчала ті здібності й можливості людини, до яких не звертаються ні позитивізм, ні біхевіоризм, ні психоаналіз, а саме – любов, творчість, розвиток, «Я – концепція», реалізація своїх можливостей тощо. Метою гуманістичної психології є здоровий творчий індивід, тому вона дивиться на людину з більшим оптимізмом і надією, вірячи в те, що людина володіє потенціалом здорового й творчого зростання. Невдачі в реалізації цього потенціалу пов'язані з пригнічувальними й спотворювальними впливами батьківського виховання, навчання та соціальних утисків. Проте цей шкідливий ефект можна подолати за умови, якщо індивід бере відповідальність за своє власне життя на себе. Дослідниця Т. Низова у своїй праці «Педагогічні ідеї К. Роджерса в сучасній теорії та практиці навчання та виховання в США» вважає, що апологетами такого підходу є А. Маслоу, Е. Фром, Ш. Бюлер та ін. [6]. До відомих і визначних у світовому педагогічному просторі гуманістично орієнтованих педагогічних систем, що

реалізують гуманістичний підхід, належать системи С. Френе, П. Пітерсона, Р. Штайнера, М. Монтессорі, К. Роджерса .

Варто відзначити, що гуманістичні ідеали – добро, справедливість, співчуття, рівноправні стосунки між людьми – давно ввійшли в золотий фонд людської культури, вони визначають високий зміст діяльності видатних педагогів минулого й сучасності.

Орієнтація на розвиток учня як особистості, індивідуальності і активного суб'єкта діяльності може бути реалізована лише на основі побудови відповідної стратегії діяльності вчителя, який створює умови для самореалізації творчих сил учня в системі його взаємодії з іншими учнями.

Порівняння традиційних стратегій навчання з апробованими в досвіді роботи вчителів, які намагаються реалізувати гуманістичні принципи, дає змогу вичленити характерні розбіжності цих стратегій. Дослідження, проведені в різних країнах світу, демонструють, що гуманістичний підхід до учня виражається в тому, що учневі (та його батькам) надається право вибору типу школи, змісту освіти, її форми тощо; учень стає в позицію активного учасника самого навчального процесу, його планування та оцінки результатів; індивідуальна робота учнів поєднується з роботою груповою на основі співпраці й діалогічності; учень відчуває, що його права захищено, при цьому школа турбується про забезпечення умов для організації навчальної діяльності; самостійність учня в навчальному процесі поважається і схвалюється; оцінюється успішність індивідуального просування учня, а також розвиток його вміння навчатися й відповідно їх оцінювати [1].

Головним завданням гуманістичної освіти є засвоєння продуктивних прийомів мислительної діяльності. По-справжньому важливі для конкретної людини знання вона так чи інакше запам'ятає, черпаючи їх з навколишнього середовища, їй треба лише в цьому ненав'язливо допомогти, відповідно організувавши це середовище. Звідси навчання має полягати не в тому, щоб учень засвоїв якнайбільше інформації, а в наданні йому максимальних можливостей для її самостійного підбору й засвоєння, а також у стимулюванні навичок самостійного оперування інформацією [8, 43].

Отже, гуманістична педагогіка акцентує увагу на внутрішньому світі дитини, на властивих лише їй прагненнях, інтересах, меті, тобто на суб'єктивних умовах навчального процесу.

Отже, мета сучасної педагогіки США покликана виховувати громадян демократичної держави, що поважають права особистості та володіють високим рівнем моральності, різносторонньо та своєчасно розвивати дітей та молодь, а також покликана передавати вихованцям загальнолюдський ціннісний досвід, що заснований на гуманістичних ідеалах.

Подальшого дослідження потребує проблема феномену гуманізму в системі шкільної освіти США.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз О.П. Гуманістична педагогіка і психологія як основа підтримки саморозвиваючої особистості в освіті США // Педагогіка і психологія. – 2006. – № 2. – С. 107-114.
2. Бессарабова И.С. Педагогические взгляды Джерома Брунера в контексте американского образования: Автореф. дис. …канд. пед. наук. – Волгоград, 2000. – 29 с.
3. Дьюи Дж. Введение в философию воспитания. – М., 1922. – 62 с.
4. Дьюи Дж., Дьюи Э. Школа будущого. – М., 1922. – 151 с.
5. Малькова З.А. Актуализация проблем воспитания в США // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 79-89.
6. Низовая Т.Н. Педагогические идеи К. Роджерса в современной теории и практике обучения и воспитания в США: Автореф. дис. …канд. пед. наук. – Волгоград, 2004.
7. Подласый И.П. Педагогика: Новый курс: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений: В 2 кн. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 2002. – Кн. 16. Общие основы. Процес обучения.
8. Роджерс К. Клиентоцентрированный / Человекоцентрированный подход в психотерапии // Вопр. психологии. – 2001. – № 2. – С. 48-58.